

KRITISKE ANALYSER

Af Henrik Herløv Lund, økonom - cand. Scient. Adm.

www.henrikherloevlund.dk

herloevlund@mail.dk

Notat, 18.09.16

TYSK VALG: BAG MERKEL GEMMER SIG EN BENHÅRD LIBERALISTISK POLITIK.

Sammendrag:

- *Bag "landsmoderen" Merkel gemmer sig en hård liberalistisk politik, der gennem lavtlønnede "minijobs" har skabt stor fattigdom i Tyskland.*
- *Hvis Merkel alligevel sejrer ved rigsdagsvalget, er det, fordi SPD har mistet al tillid hos de forarmede ved gennem Hartzreformerne at initiere lavtlønsjobbene.*
- *Men ikke alene de tyske lønmodtagere, men også EU's sydeuropæiske lande lider under den tyske økonomiske politik.*
- *Tysk løndumping udkonkurrerer de svagere Sydeuropæiske lande*
- *Og gennem den ikke mindst af Tyskland dikterede sparepolitik drænes de gældsramte lande for økonomisk vækst*
- *Hermed fastholdes de i underskuds - og gældsældnen.*

1. En reaktionær (neo)liberalistisk økonomisk politik.

Det tyske valg tegner til et genvalg af Angela Merkel og hendes konservative parti, CDU. Det vil formentlig ikke mindst skyldes kansleren selv, hvis ro, ligefremhed og snusfornuft har givet hende tilnavnet "Mutti".

Men dette billede af en altfavnende "landsmoder" slører virkeligheden: Bag kansleren gemmer der sig i realiteten en behård stram (neo)liberalistisk økonomisk politik, som bestyres med hård hånd af finansministeren, Wolfgang Schäuble.

Den tyske variant af (neo)liberalismen betegnes nogle gange som "ordoliberalisme", fordi den som neoliberalismen vil styrke markeds kræfterne, men til forskel fra den anglo-saksiske "laissez-faire" neoliberalisme er den præget af konservatismen, i og med at ordoliberalismen vil kombinere markeds kræfterne med en stærk (men ikke stor) stat til at skabe rammerne for markedsudviklingen (heraf tilnavnet "ordo" = regler).¹

Selvom "Ordoliberalismen" altså bekender sig til en vis politisk styring af økonomien, er man linje med andre neoliberalistiske økonomiske retninger, fx monetarismen, i at der skal være balance på de offentlige finanser. Politiske indgreb for at stimulere økonomien hører IKKE til de godkendte virkemidler, fordi det skaber underskud.

Ikke mindst på baggrund af historiske erfaringer deler ordoliberalismen målet om bekæmpelse af inflation med monetarismen (hvilket også indebærer at holde lønudviklingen i ro). Den tyske nationalbank, Bundesbank, har som primært mål for enhver pris at forhindre inflation.²

Det betragtes heller ikke som statens opgave at fremme offentligt forbrug til offentlige velfærdsordninger eller at foretage omfordeling via offentlige overførsler.

Staten sikrer velfærd, men det sker igennem, at lovgivning har gjort det obligatorisk, at der er forsikringsordninger for lønmodtagere mod fx arbejdsløshed og sygdom. Men disse "velfærdsforsikringer" tilvejebringes via markedet, ved at lønmodtagere og virksomheder selv aftaler og administrerer disse og selv bidrager hertil.

Tyskland har nok indført en minimumsløn, men den er meget sigende sat så lavt, at den ikke bringer markeds kræfterne ud af kraft.³

Og det alt overordnede mål handler om balance og "orden" på de offentlige finanser. Så vigtigt er det, at finansminister Schäuble ligefrem i den tyske forfatning har fået indskrevet en "Schuldenbremse".

¹ Jf. Heger, Troels: Tyske principper skal styre EU. DFØF- bladet, 20.03.12

<http://www.djoefbladet.dk/blad/2012/06/tyske-principper-skal-styre-europas--oe-konomi.aspx>

² Jf, Thobo-Carlsen, Jesper: I de stramme økonomers land lytter de ikke, når professor Bofinger vil have Tyskland til at bruge flere penge. Politiken, 15.09.17.

<https://www.pressreader.com/denmark/politiken/20170915/281595240699656>

³ Jf. Nedergaard, Peter: Liberal, men ikke neoliberal – sådan er den tyske model for Europa. Ræson, 14.05.16.

<http://raeson.dk/2014/analyseliberale-men-ikke-neoliberal-saadan-er-den-tyske-model-for-europa/>

Denne gør det ulovligt for en tysk regering siden 2016 at tillade et strukturelt underskud på mere end 0,35 procent af BNP. Delstatsregeringerne har fået forbud mod at køre med underskud overhovedet fra 2020.

Denne ”Schuldenbremse” har gennem EU´s finanspagt dannet udgangspunkt for indførelsen af lignende budgetregler i andre EU – lande, fx den danske budgetlov.

2. Tysk økonomi i fremgang, men på lønmodtagernes regning.

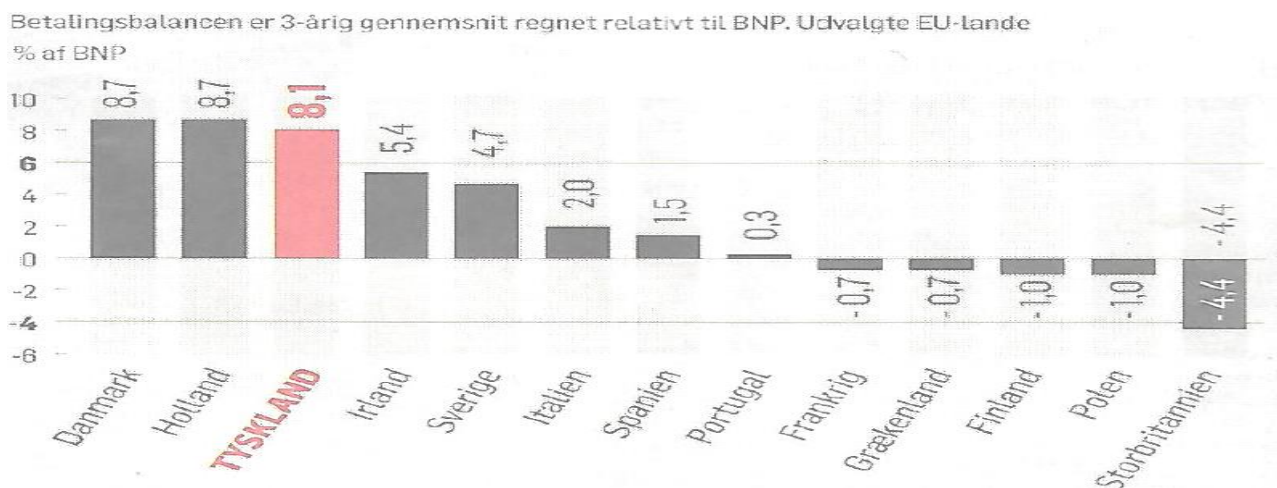
Tyskland har økonomisk opsving med BNP vækstrater op mod 2 procent de seneste år.

Tabel: BNP vækst i Tyskland 2013 til 2016. ⁴

		2013	2014	2015	2016	2017	2018
		Historiske tal				Konsensuskøn	
BNP	(Realvækst)	0,1	1,6	1,7	1,9	1,8	1,8

Opsvinget har ikke mindst været ledsaget af stort overskud på betalingsbalancen – et overskud som hører til blandt de største i EU.

Figur: Tysks betalingsbalanceoverskud i pct. af BNP sammenlignet med udvalgte EU – landes. ⁵

⁴) Kilde: DI: Markedsfokus på Tyskland, august 2017.

<https://di.dk/SiteCollectionDocuments/Opinion/Konjunktur/Markedfokus/Tyskland.pdf>

⁵) Kilde: Thobo-Carlsen, Jesper: I de stramme økonomers land lytter de ikke, når professor Bofinger vil have Tyskland til at bruge flere penge. Politiken, 15.09.17.

<https://www.pressreader.com/denmark/politiken/20170915/281595240699656>

Opsvinget og handels – og betalingsbalanceoverskuddet skyldes ikke mindst, at den tyske eksportindustri har fremgang.

Det skyldes dels god efterspørgsel efter tyske maskiner og biler i Kina og andre BRICS – lande, men skyldes også stærk konkurrenceevne i det tyske erhvervsliv.

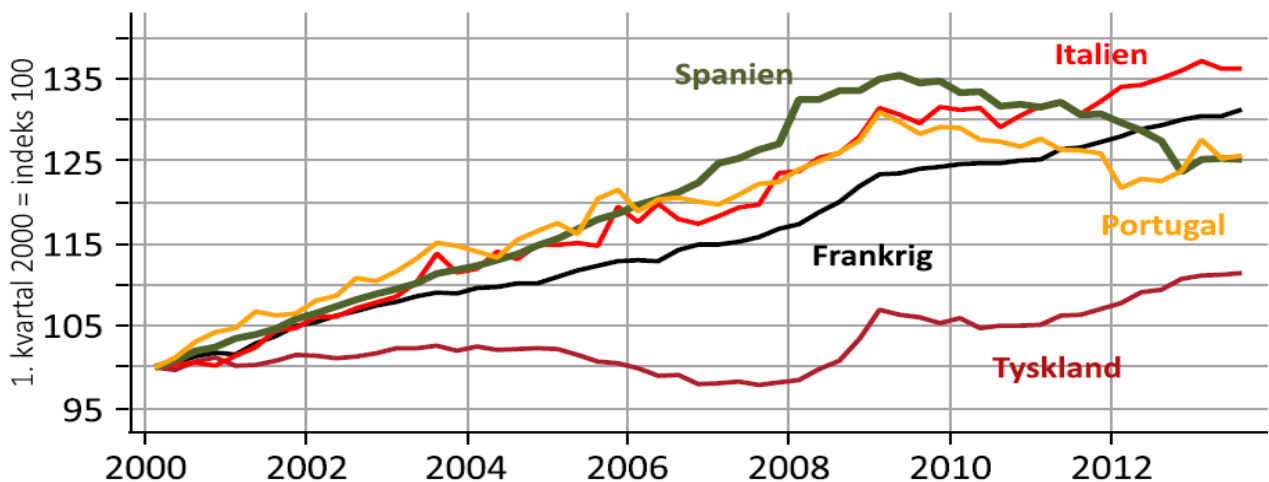
Dette skyldes ikke mindst tyske arbejdsmarkedsreformer i starten af 00'erne, nærmere bestemt de såkaldte Harz-reformer – også kaldet "Agenda 2010", der for det første sænkede arbejdsløshedsunderstøttelsen.

For det andet indførtes midlertidige og så lavtlønnede "mini-" og "midi"-jobs, at indehaverne var berettiget til at få suppleret op med socialhjælp (uden ad den vej at opnå andet end en lav indkomst).⁶

Resultatet har været et vedvarende pres på lønningerne i Tyskland.

Dette og en bevidst politik for at holde de tyske lønninger nede (en såkaldt "intern" devaluering) har resulteret i, at Tyskland siden årtusindskiftet har haft en yderst moderat stigningstakt i enhedslønningerne sammenlignet med andre EU-lande.

Figur: Udviklingen i nominelle enhedslønninger i Tyskland og en række andre eurozonelande 2000 – 2013.⁷

Det er altså på lønmodtagernes regning, at dette tyske "wirtschaftwunder" er skabt.

⁶) Jf. Lund, Henrik Herløv: Fra dansk til tysk arbejdsmarkedsmodel. Juni 2013.

<http://www.henrikherloevlund.dk/artikler/Fradanskitiltyksarbejdsmarkedsmodel.pdf>

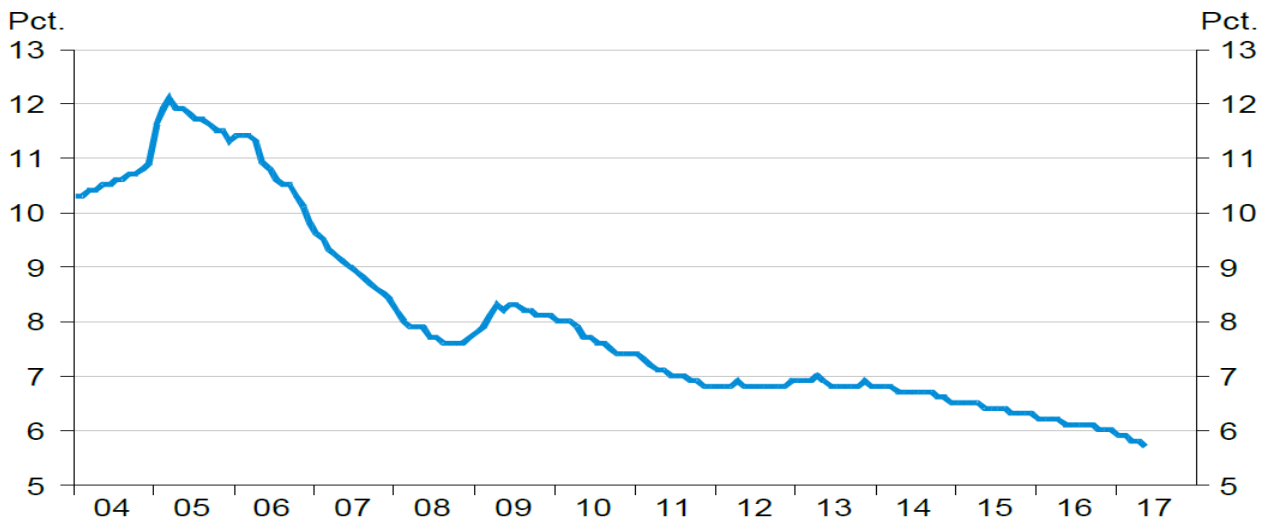
⁷) Kilde: Kogut, Bjarne: Analyse om rebalancering af Tyskland, Arbejdernes Landsbank, 24.04.14.

<https://www.al-bank.dk/media/1547/rebalancering-af-tyskland.pdf>

3. Ikke alle tyskere inviteret med til festen.

For de tyske lønmodtagere har det på den positive side medført, at arbejdsløsheden er faldet.

Figur: Ledigheden i Tyskland. ⁸

For de tyske lønmodtagere, som sidder i faste jobs i de tyske virksomheder, har lønudviklingen måske ikke været prangende, men de har dog i det mindste tryghed. ⁹

Men en stigende del af den tyske befolkning er ikke inviteret med til festen. ¹⁰ Det vidner blandt andet mindstelønnen på 65½ kroner om. ¹¹

Fattigdommen er udbredt. Harz – reformen har bevirket opkomsten af et stort tysk ”prekariat” af kontraktarbejdere, vikarer, clickworkers, daglejere, freelancere og hvad der ellers findes.

Mellem en fjerdedel og en tredjedel af de tyske lønmodtagere er på grund heraf lavtlønnede – såkaldte ”working poor”, som trods fuldtids – eller mere end fuldtidsarbejde (mange har flere jobs) kun overlever i deres minimumslønnede ”minijobs” og ”midijobs” i kraft af offentlig socialhjælp oven i lønnen. ¹²

⁸) Kilde: DI: Markedsfokus på Tyskland, august 2017.

<https://di.dk/SiteCollectionDocuments/Opinion/Konjunktur/Markedfokus/Tyskland.pdf>

⁹) Jf. Sonne, Mathias: Langt ind i middelklassen er tyskerne dødsensangste for at falde nedad. Information 22.08.17.

<https://www.information.dk/udland/2017/08/langt-middelklassen-tyskerne-doedsensangste-falde-nedad>

¹⁰) Jf. Olsen, Lars: Keine Experimente – to tredjedelssamfundet styrer det tyske valg. Jyllandsposten, 28.08.17

<https://jyllands-posten.dk/protected/premium/kommentar/brudflader/ECE9820394/keine-experimente-to-tredjedelssamfundet-styrer-det-tyske-valg>

¹¹) Jf. Sonne, Mathias: SPD giver Merkel let spil. Information, 25.05.17

<https://www.information.dk/debat/leder/2017/05/spd-giver-merkel-let-spil-tyskland>

¹²) Jf. Lund, Henrik Herløv: Fra dansk til tysk arbejdsmarkedsmodel. Juni 2013.

<http://www.henrikherloevlund.dk/artikler/Fradansktiltyksarbejdsmarkedsmodel.pdf>

Minijobs til omkring 3.300 kr. om måneden og som yderligere er gjort billige for arbejdsgiverne ved ikke at give pension og sygesikring.¹³

De er som oftest ansat i servicesektoren på midlertidige kontrakter og ikke omfattet af overenskomsterne.

Men kanslerpartiet og finansministeren gør ikke noget for at afhjælpe den udbredte fattigdom.

For lavtlønsjobbene og fattigdommen er netop en bevidst økonomisk strategi fra Schäuble og CDU s side om at lægge pres på lønningerne i Tyskland i det hele taget og dermed øge tysk industris konkurrencedygtighed.

Derfor skal også velfærdsydelseerne holdes nede. Fattigdommen er eksporteventyrets bagside. Harz – reformerne har skabt et ”totredjedelsdemokrati”, hvor den nederste tredjedel af befolkningen hutler sig igennem.¹⁴

Men så længe fattigdomspolitikken kun rammer et mindretal direkte, går det tilsyneladende.

4. Socialdemokrater ikke troværdigt alternativ.

Man skulle tro, at de tyske Socialdemokrater med denne situation ville have en taknemmelig klangbund i valgkampen.

Og SPD s kanslerkandidat har da også forsøgt at spille på den voksende ulighed ved at føre valgkamp på mere ”social retfærdighed”. SPD har krævet øgede investeringer i velfærd. Men valgprogrammet er været mærkbart ukonkret.

Problemet er, at det ikke er nok til, at de fattige tyskere vil tro på SPD, for det var netop SPD under Gerhard Schröder, som indførte lavtlønsjobbene.

SPD satsede da benhårdt på at fremgang for lønmodtagere skulle ske ved at ”øge samfundskagen” gennem at stimulere kapitalismen gennem reformer, der øgede konkurrencedygtigheden.

Men SPD svigtede med Harz - reformerne ”den lille mand” og har tabte det efterfølgende rigsdagsvalg til CDU og Merkel.

Og selvom partiet i den seneste periode siden 2013 har siddet i regering med CDU i en såkaldt ”Stor koalition” har regeringsdeltagelsen ikke ført til indgreb mod lavtlønsjobbene og fattigdommen.

SPD er blevet et parti for ”arbejderaristokratiet”, de fagforeningsorganiserede med lange ansættelsesvarsler og sikker løn.

---

¹³) Jf. Sonne, Mathias: Langt ind i middelklassen er tyskerne dødsensangste for at falde nedad. Information 22.08.17. <https://www.information.dk/udland/2017/08/langt-middelklassen-tyskerne-doedsensangste-falde-nedad>

¹⁴) Jf. Sonne, Mathias: Langt ind i middelklassen er tyskerne dødsensangste for at falde nedad. Information 22.08.17. <https://www.information.dk/udland/2017/08/langt-middelklassen-tyskerne-doedsensangste-falde-nedad>

Men pga. Harz-reformerne har SPD ikke længere troværdighed hos de udstødte og forarmede, som vender partiet ryggen. Den nederste tredjedel af befolkningen har mistet tiltroen, ikke bare til SPD, men til partierne i det hele taget og stemmer derfor ikke.¹⁵ Eller søger desperat ud til højreradikale løsninger som AfD.

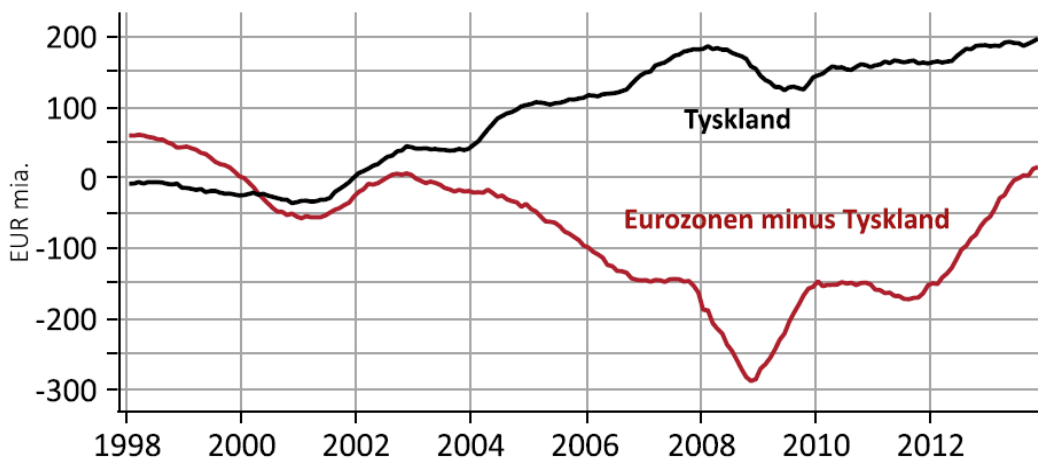
Mens en del bedrestillede tyske lønmodtagere stemmer på Merkel, dels fordi de selv har deres forholdsvist på det tørre og dels fordi de måske heller ikke tror på, at en stemme på SPD ville ændre så meget.

5. Også sydeuropæiske lande lider under tysk sparepolitik.

Men ikke bare tyske lønmodtagere og tyske fattige lider under den reaktionære tyske (neo)liberalistiske økonomiske politik.

Bagsiden af den tyske eksportsucces er i EU tilsvarende underskud i øvrige EU – lande.

Figur: Betalingsbalancesaldo i Tyskland kontra resten af eurozonen.¹⁶

Tyskland udkonkurrerer navnlig de økonomisk svagere Syd - og Udkantseuropæiske lande. Dels gennem den systematiske løndumping hvorved Tyskland udkonkurrerer andre EU – lande. Dels i kraft af euroen.

For Tyskland har profiteret kraftigt på euroen i form af en stærkere konkurrenceevne. Havde Tyskland beholdt sin egen valuta, D- marken, ville den på grund af den stærke tyske økonomi have

¹⁵) Jf. Sonne, Mathias: Langt ind i middelklassen er tyskerne dødsensangste for at falde nedad. Information 22.08.17. <https://www.information.dk/udland/2017/08/langt-middelklassen-tyskerne-doedsensangste-falde-nedad>

¹⁶) Kilde: Kogut, Bjarne: Analyse om rebalancering af Tyskland, Arbejdernes Landsbank, 24.04.14. <https://www.al-bank.dk/media/1547/rebalancering-af-tyskland.pdf>

haft en tårnhøj valutakurs, hvilket ville have øget tyske eksportpriser og herigennem have reduceret den tyske eksport ganske af sig selv.¹⁷

Men igennem at kursen på euroen og pengepolitikken afstemmes med de øvrige lande i eurozonen har euroen holdt en forholdsvis lav kurs, hvorigennem det eksportorienterede Tyskland er blevet endnu mere konkurrencedygtigt. Mens omvendt de kriseramte sydeuropæiske lande med egen valuta ville have haft stærkt faldende valutakurser og måske ligefrem ville have devalueret. I forhold hertil er euroens kurs som gennemsnit i eurozonen højere, hvorved deres konkurrenceevne forværres.

Euroen forværrer altså skismaet mellem høj konkurrenceevne i Nordeuropa og især i Tyskland og svag konkurrenceevne i Sydeuropa og i udkanten af EU.¹⁸

Den tyske økonomiske politik med systematisk løndumping har – sammen med favoriseringen af tysk konkurrenceevne gennem euroen - været medvirkende til den sydeuropæiske gældskrise, idet den oven i finanskrisens ødelæggende effekt har bidraget til skabelsen af arbejdsløshed, betalingsbalance - og statsunderskud og voksende statsgæld i disse lande.

Og Tyskland har ikke bidraget til at afhjælpe gældskrisen i Sydeuropa, men tværtimod til at skærpe den. Der var egentlig i EU brug for, at nogle lande skabte vækst og efterspørgsel, som kunne trække de svagere økonomier med. Og navnlig for, at Tyskland med sit store overskud gjorde dette gennem øgede offentlige investeringer og gennem øget offentligt og privat forbrug.

Med det ville kræve at Schäuble opgav sin politik for overskud på de offentlige finanser og at den tyske regering opgav deres systematiske løndumping og i stedet tillod højere lønninger, fx ved at forhøje mindstelønnen, hvilket også ville hjælpe den fattigste del af befolkning. Og det vil Schäuble og co. ikke på grund af egoistiske interesser, fordi det kunne reducere den tyske konkurrenceevne.

I stedet har man bidraget til at skærpe gældskrisen i Sydeuropa gennem at kræve sparepolitik til gengæld for gældshjælp. Tyskland har altså krævet, at de Sydeuropæiske lande skulle overtage den tyske model for systematisk løn og velfærdsdumping.

Hvilket imidlertid har trukket endnu mere efterspørgsel og vækst ud af landenes økonomi og dermed øget underskud og gæld endnu mere, hvilket Grækenland eksempel viser.

6. Brug for et opgør med den reaktionære tyske økonomiske politik.

Der er altså i mange henseender brug for et opgør med den reaktionære tyske økonomiske politik. Ikke alene presser den tyske lønmodtagere og forarmer direkte et stort mindretal.

---

¹⁷⁾ Jf. Lund, Henrik Herløv: Euroen er en fejlkonstruktion. Dec. 2011.
<http://www.henrikherloevlund.dk/artikler/Euroenfejlkonstruktion.pdf>

Og jf. Lund, Henrik Herløv: Finanspagten. Feb. 2012.
<http://www.henrikherloevlund.dk/artikler/EUFinanspagten.pdf>

¹⁸⁾ Jf. Sonne, Mathias: Tyskland risikerer at spare sin egen og Europas fremtid i stykker. Information 20.06.17
<https://www.information.dk/udland/2017/06/problemet-tyskland-eksporterer-problemet-tyskland-investerer-lidt>

Men den tyske økonomiske politik tromler egoistisk også de sydeuropæiske lande.

Der var altså god brug for et politisk alternativ. Men desværre har det tyske socialdemokrati smidt store dele af sin troværdighed over bord ved selv at initiere de løntrykkende arbejdsmarkedsreformer og ved efterfølgende ikke at præstere et troværdigt alternativ hertil.

Derfor vil mange tyske lønmodtagere alligevel stemme på Merkel – eller blive hjemme på sofaen. Eller i mangel på tillid til de etablerede partier overhoved, stemme på de højreradikale i Alternative für Deutschland.